

kamenjem. Tradiciji iz vremena Seobe naroda pripadaju najvjerojatnije i neki tipovi prstenja s pločicama optočenima kamenjem, ženski pojasi s brojnim velikim karneolima, male spona za vrat košulje i spona čarapa u S Dalmaciji. Naušnice s tri jagode u Dalmaciji i Hercegovini vrlo su srodne onima koje su izrađivali dalm. zlatari u IX–X. st. Čunolike naušnice, koje se javljaju u raznim inačicama, tipološki potječu iz ant. grč. tradicije.

Osim spomenutih predmeta i tehnika, koje sigurno nastavljaju tradiciju prapov. i ranohist. doba, u dalm. seljačkoj umjetnosti ima mnoštvo oblika nakita i drugih predmeta koji su po tipovima i načinu obradbe novijega podrijetla, bilo da su preuzeti izvana ili su se razvili u tijeku vremena iz starijih oblika. Takvi su npr. raznoliki oblici naušnica i drugoga nakita, koji su u raznim krajevima različiti. Takav nakit izrađuju majstori u Zadru, Šibeniku, Trogiru, Splitu i Dubrovniku ili po većim naseljima u unutrašnjosti, npr. u Sinju. Dok u J Dalmaciji ima vrlo starinskih oblika oklopnih ploča na prsima muške tradicionalne nošnje (toke), u S su se Dalmaciji ti elementi pretvorili znatnim dijelom u nizove polukuglastih puceta. Utjecaj islam. kulture u doba dok su Turci bili neposredni dalm. susjedi odrazio se u izvijenim oblicima pojasnih spona urešenih iskucanim ili drugim ornamentima; neki motivi potječu iz turske umjetnosti. Uljanice s jednom ili više posuda (lukijernari, florentine) izrađivale su se u oblicima preuzetima s Apeninskoga poluotoka (Šibenik i Dubrovnik). Mnogi oblici naušnica urešenih biserjem a ponekad i emajlom izrađivali su se prema tal. uzorima. Zlatari su često izrađivali okove oružja (sabljice, puške, pištolji) za seosko stanovništvo djelomice u oblicima i tehnikama istočnoga, djelomice zap. podrijetla. Vrlo dugi (4–5 m) pojasi zvani liter, što su se omatali u više zavoja oko struka, bili su sastavljeni od metalnih članaka ili barem pojačani kovinom. Nabojnjače i zejtinjače za spremanje naboja i ulja za puške i pištolje često su bile iskucane u srebru; njihovi oblici i ukrasi također su zap. i ist. podrijetla.

U ženskoj nošnji, osim ukosnica s okruglim filigranskim glavama, koje su po tipu vrlo staroga podrijetla, ima i niz novijih oblika s raznovrsnim motivima izvedenima u različitim tehnikama, ponajviše lijevanjem. Karike sljepoočnica imaju u Dalmaciji poseban polumjesečast oblik s raznovrsnim privjescima. U J Dalmaciji imaju oblik pačeturinaste pločice s polukružnim gornjim izdankom i s raznovrsnim privjescima. Ogrlice i lančani nakiti što se stavljaju na prsa u Dalmaciji sastoje se često samo od dva vodoravna lančića s limenim privjescima. U nekim krajevima pokrivaču prsa uzduž i poprijeko višestruki nizovi lančića, na kojima vise limeni privjesci ili probušeni novci. Novac služi kao nakit ženskih kapa u nekoliko nizova. Slične muškim tokama, na ženskoj se nošnji nalaze nizovi lijevanih, iskucanih ili filigranskih spona (»ploča«), često urešenih raznobojnim kamenjem. Na okruglim broševima često se nose na lančiću filigranska okrugla puceta kakva, na lančićima s prečkimom, služe i za zakapčanje rupica na košulji. Rijetko je gdje metalni ukras toliko omiljen, tako raznovrstan i tako bogat umjetničkim oblicima kao u dalm. seljačkoj kulturi. Spomenuti zlatarski proizvodi namijenjeni seoskome stanovništvu u novije vrijeme nestaju, osobito nakon II. svj. r.

LIT.: D. Rendić-Miočević, Srebrne naušnice nepoznatih japodskih radionica, AV, 1953. — I. Petricoli, Srebrni križ zadarske opatice Pave, Peristil, 1954, 1. — Z. Vinski, Zlatni prsten naden u Samoboru, Tkalčićev zbornik, I, Zagreb 1955. — I. Bach, Tri rada stranih umjetnika u Hrvatskoj, Peristil, 1957. — K. Vinski, O nalazima 6. i 7. stoljeća u Jugoslaviji, Opuscula archaeologica, III, Zagreb 1958. — K. Prijatelj, Srebrne svetačke glave iz riznice

Z. ZLATIĆ, Golub

splitске stolne crkve, Zbornik Muzeja primenjene umetnosti (Beograd), 1958, 3–4. — I. Bach, Zlatarski radovi u riznici zagrebačke katedrale sa žigovima mariborskih i zagrebačkih majstora 18. stoljeća, Tkalčićev zbornik, II, Zagreb 1958. — Isti, Povlastice i pravila varaždinskoga zlatarskog ceha 1613. g., Starine JAZU, 1959, 49. — C. Fisković, Zadarski sredovječni majstori, Split 1959. — I. Bach, Prilozi povijesti zlatarstva u Zagrebu, Iz starog i novog Zagreba, II, Zagreb 1960. — R. Kovjančič, Katorski zlatari prve polovice XVI. veka, Etnografski zbornik (Cetinje), 1961. — I. Bach, Prilozi poznavanju zlatarskih radova u Hrvatskoj, Peristil, 1961. — Isti, Nekoliko radova zagrebačkih zlatara prve četvrti 19. st., Vijesti MK, 1962. — Isti, Radovi zagrebačkih zlatara u zbirci Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, Peristil, 1962. — S. Gunjača, Postojanje jednog centra za izrađivanje starohrvatskog nakita, VJAH (Mélanges Abramić), 1954–57, 56–59. — D. Dimitrijević, J. Kovačević i Z. Vinski, Seoba naroda, Zemun 1962. — I. Petricoli, Prilozi izučavanju srednjovjekovnog zlatarstva u Zadru, Radovi. Filozofski fakultet—Zadar, 1963. — I. Bach, Zagrebački zlatari 14. stoljeća, Iz starog i novog Zagreba, III, Zagreb 1963. — R. Matejčić, Morčići ili »mori«, Rijeka 1964. — I. Lentić, Zlatarstvo u Slavoniji u XVIII. stoljeću, u katalogu: Umjetnost XVII. stoljeća u Slavoniji, Osijek 1971. — Isti, Varaždinski zlatari i pojasi, Zagreb 1981. — Horvat—Matejčić—Prijatelj, Barok — I. Petricoli, Škrinja Sv. Šimuna, Zagreb 1983. — I. Lentić, Dubrovački zlatari 1600–1900, Zagreb 1984. — Isti, Zlatarstvo, u katalogu: Zlatno doba Dubrovnika, Zagreb 1987. — Isti, Predmeti od metala u riznici zagrebačke katedrale, u katalogu: Riznica zagrebačke katedrale, Zagreb 1987. — Isti, Zlatarski predmeti iz XV. i XVI. stoljeća u Riznici senjske katedrale, Senjski zbornik, 1990, 17. — S. Jaj Zlatarskih riznica (katalog), Zagreb 1990. — I. Lentić, Sakralno zlatarstvo hrvatskih isusovaca, u katalogu: Isusovačka baština kod Hrvata, Zagreb 1992. — Isti, Zlatarstvo baroka i rokokoa u Hrvatskoj, u katalogu: Od svagdana do blagdana, Zagreb 1993. — Isti, Sakralno zlatarstvo Križevaca, u knjizi: UTH — Križevci. — Isti, Zlatarstvo, u katalogu: Sveti trag, Zagreb 1994. — S. Diona, Liturgijsko srebro grada Splita, Zagreb—Split 1994. I. Bh.

ZLATIĆ, Zlatko, kipar (Zagreb, 12. VIII. 1933). Diplomirao na Akademiji u Zagrebu 1966 (V. Radauš). U početku svojega stvaralaštva radi crteže figuralne tematike u kojima prevladava živa i uznemirena ekspresija. U kiparstvu se u početku veže uz ekspresionistički izraz, no poslije oblikuje ljudske i životinjske likove pročišćenih volumena, prikazujući ih često kao dinamički umnožene skupine (Rode, 1981; Skupina psića, 1982; Golubovi, 1983; Posljednja večera, 1988; Prognanici I, 1992; Životinje našega djetinjstva, 1995–96). Njegovo djelo pripada figuraciji geometrijske struje, spajajući kasnu avangardu i postmodernizam. — Samostalno je izlagao u Zagrebu, Kumrovcu, Puli, Labinu, Rijeci, Krapini, Karlovcu, Sisku i Virovitici. Sudjelovao u radu likovnih kolonija u Sisku, Labinu i Arandelovcu. Njegovi spomenici i fontane nalaze se na javnim površinama u Zagrebu, Arandelovcu, Subotici, Varaždinu, Sisku, Karlovcu, Labinu, Puli i Krapini.

LIT.: G. Quien, Zlatko Zlatić (katalog), Zagreb 1978. — V. Ekl, Zlatko Zlatić (katalog), Rijeka 1980. — T. Maroević, Zlatko Zlatić (katalog), Zagreb 1981. — J. Depolo, Bestrijarij Zlatka Zlatića (katalog), Zagreb 1982. — T. Lukšić i J. Depolo, Zlatko Zlatić (katalog), Zagreb 1996. J. Dep.

ZLATNA DVORANA, jedna od triju reprezentativnih dvorana u Opatičkoj ul. 10 u Zagrebu, nekoć sjedištu Odjela za bogoštovlje i nastavu zemaljske vlade. I. Kršnjavi, postavljeni predstojnikom 1891, zamislio je lik. sredstvima izraziti klasičnu, kršč. i humanističku kulturu kao temelje nabožne XIX. st. Palača je obnovljena prema nacrtima H. Bolléa iz 1892. uz sudjelovanje učitelja i đaka Obrtne škole te drugih majstora dekorativnog obrta. Dvorana zaprema cijelu visinu i dubinu zgrade: nazvana je zlatnom po bogatoj pozlaćenoj štuko-dekoraciji, pri čemu boja i ton pridonose ugodaju raskoši visoke renesanse. Prema prvotnom programu Kršnjavoga zidove su trebale ujediniti teme iz hrv. kulturne prošlosti uz simbole sveučilišnih fakulteta te bogoštovlja i nastave. Dvorana je postupno opremanja pa su u izmijenjenu program pojedini pov. događaji interpretirani s asocijacijom na suvremene kulturno-političke probleme. Kronološkim redom, prvo je platno C. Medovića *Dolazak Hrvata*, slijede *Pokrštenje Hrvata* B. Čikoša-Sesije, Medovićev *Spliti sabor 925.* i *Zaruke kralja Zvonimira sa sestrom ugarskoga kralja Ladislava*, *Poljubac mira hrvatskih velmoža kralju Kolomanu* O. Ivekovića i Medovićeva *Krunidba Ladislava Napuljskog 1403.*, odabrana kao posljednja krunidba hrv. kralja. Iznad vrata postavljene su brončane supraporte R. Frangeša u visokom reljefu s alegorijskim prikazima *Filozofije*, *Justicije*, *Medicine* i *Teologije*. Na bočnim stranama renesansnoga zrcala svoda umetnuta su u dekorativni okvir platna I. Tišova s temama *Bogoštovlja*, *Nastave*, *Umjetnosti* i *Znanosti*. Zapadnu stranu zatvara povišena lođa sa stropnom dekoracijom F. Kovačevića, prizorom svečanosti pred novom donjogradskom srednjoškolskom zgradom 1895. na slici V. Bukovca *Živio kralj* i Frangeševim reljefom *Nosač baklje*. Zlatna dvorana, uz ostale dvije, u cjelokupnom dojmu historiciističke dekoracije i umj. djela prva je galerija hrv. umjetnosti na prijelazu stoljeća u rasponu od akademskoga realizma do simbolizma hrv. moderne.

LIT.: V. Kušan, Likovna djela u zgradi Ministarstva nastave, Zagreb 1942. — O. Marušević, Iso Kršnjavi kao graditelj, Zagreb 1986. O. Ma.

ZLATNA DVORANA

ZLATOVIĆ, Stjepan, povjesničar i arheolog (Šibenik, 10. X. 1831 – 11. III. 1891); franjevac, župnik i gvardijan u više samostana u Dalmaciji. Prvi je počeo istraživati i opisivati arheol. nalaze starohrv. doba na Kapitolu i Biskupiji te iskopine u Danilu (1870). Pišući svoje gl. djelo, povijest franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja, prikupio je mnogo izvorne građe važne za povijest toga područja.

BIBL.: *Franovci Države Presvetoga Otkupitelja i puk hrvatski u Dalmaciji*, Zagreb 1888; *Topografske crteže o starohrvatskim županijama u Dalmaciji i starim gradovima na kopnu od Velebita do Neretve*, SHP, 1895–97.

LIT.: K. Kosor, O. fra Stjepan Zlatović, Kačić, 1967, I.

ZMAJIĆ, Bartol, heraldičar i numizmatičar (Sušak, 19. XII. 1907 – Zagreb, 16. IV. 1984). Diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu 1934. Radio kao arhivist u Arhivu Hrvatske od 1937. do umirovljenja. Bavio se posebno hrv. grbovima, a u numizmatiki razdobljem kasnoga Rimskoga Carstva. Sudjelovao u organizaciji arhivskih i drugih izložaba te u izradi kataloga.

BIBL.: *Razvitak heraldike u Banskjoj Hrvatskoj*, VjZA, 1945; *Rimske carske kovance od g. 293–476*, Numizmatika, 1953; *Grbovnice*, u katalogu: *Minijatura u Jugoslaviji*, Zagreb 1964; *Neki problemi rimske numizmatike u Hrvatskoj*, Numizmatičke vijesti, 1966; *Heraldika. Sfragistika, genealogija*, Zagreb 1971; *Heraldika, sfragistika, genealogija, veksilologija*, rječnik heraldičkog nazivlja, Zagreb 1996.

LIT.: M. Pandžić, Bartol Zmajić, VjZA, 1984, 27.

ZMAJIĆ, Josip, slikar (Korčula, prva pol. XIX. st.). Slikao portrete, minijature i akvarelne pejzaže otoka Korčule. S još nekoliko slikara izradio dalm. narodne nošnje za knjigu F. Carrare »La Dalmazia descritta«. Izveo također i tehničke nacрте grada Korčule.

LIT.: C. Fisković, Slikar Viecko Poiret, Prilozi – Dalmacija, 1959, str. 166–167, 171, 179.

ZMIRIĆ, Ivan, slikar (Zadar, 1842–1928). Započeo studij slikarstva u Firenci (F. Salghetti-Drioli), Sieni (L. Mussini) a diplomirao u Veneciji. U Zadru djelovao kao profesor, konzervator te osnivač i direktor Muzeja Sv. Donata. Slikao povijesne i sakralne prizore u duhu romantičnoga slikarstva (*Vijeće nad novorođenim djetetom u Sparti*, 1881; *Bezgrešno začecje*, 1893).

LIT.: G. Gamulin, Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća, I, Zagreb 1995.

K. Ma.

ZNANOST O UMJETNOSTI – POVIJEST UMJETNOSTI. Znanost o umjetnosti u širem smislu iznalazi opća načela i zakonitosti svih umjetnosti; obuhvaća poetiku, glazbenu teoriju i likovnu umjetnost. Tijekom vremena pojam je ograničen na istraživanje likovne umjetnosti (arhitektura, kiparstvo, slikarstvo, grafika, ornamentika i primijenjena umjetnost). Stoga se danas znanost o umjetnosti određuje i kao znanost o povijesnom razvitku likovnih umjetnosti.

Zanimanje za spomenike javlja se već u antici (Vitruvije, Pauzanija); u sr. vijeku o umjetničkim tehnikama raspravlja Teofil Prezbitar. U doba renesanse nastaju mnogi traktati o graditeljstvu zasnovani na Vitruviju (L. B. Alberti, Filarete, Francesco di Giorgio), a traktate o slikarstvu pišu Leonardo da Vinci i G. P. Lomazzo. Javljaju se i prve monografije; tako L. Ghiberti (oko 1450) piše o B. Celliniju. Veliku važnost i nov interes pobudit će »Viteae ...« (Životi umjetnika) G. Vasarija (1550; proširena 1568). U vrijeme baroka nastale su mnoge slične zbirke. Nove impulse interpretaciji spomenika dat će J. J. Winckelmann, a tek u XIX. st. javlja se zvanje povjesničara umjetnosti; 1813. povijest umjetnosti postaje nastavni predmet (Göttingen), 1844. osniva se prva katedra (Berlin).

R.